

Biskop Rudeens allhelgonapsalm.

I handskriftssamlingen Collectanea Ecclesiastica T. 50 i Linköpings stiftsbibliotek finnes en avskrift av »En Andelig Wisa gjord af Biskop Torsten Rudéen öfwer Matth. 5:1—12. Evang. Festi omnium sanctorum.»¹⁾ Psalmen, som efter allt att döma aldrig förelegat i tryck, återgives här in extenso.

På berget jag nu med dig går,
Min Jesu, ther jag lära får
Utaf tin helga mun och röst,
Hwad mig kan ewigt gifwa tröst.

Ho älskar, söker, håller frijd,
Och gierna dämpar olåt nijd,
Til twädrächt aldrig orsak gier,
Et rätt Guds barn han är och blir.

Tu lärer mig then Salighet
Huar af then blinda werld ej wet,
Hwad kjøtt och blod mäst fasa för
Tu til wår största Sällhet gjör.

Säll then sachtmögig är och from
Och lemnar hemden til Guds dom,
När onskan sig uttröttat har
Blir han i frögd på jorden qwar.

Tu sällar then, som fattig är,
Och intet utan nåd begjär,
Som wet sig endast synd ha qwar,
När Gud, hwad sit är, undantar.

At wana Kongs och furstes Son,
I sanning är en härlig mohn,
Men mehr är hafwa Gud til far,
Och thet är, hwad hwar trogen har.

Men om dig ingen mehr får se,
O Gud, än the renhjertade
Hur fåm then nåd tå wederfar,
När någon knapt rent hierta har?

Then effter Guds rättfärdighet,
Sin törst och hunger rätta wet,
Fulkomligheten efftertrår,
I Gud han alt sit nöje får.

At tå jag mig ödmjucar rätt,
Uphöjer tu mig på thet sätt,
At aldrig mehr jag önska wil.
Mig hörer Himmelrieket til.

Sin faders namn bär barnom winst,
Doch Guda-barn här njuta minst,
Ty hwad förnacht, spott, trug och hoot,
Måst' icke the här taga moot?

Doch är then ren, som tuagen är
Uti tin blod, o Jesu kiär,
Thet lyser Siälens ögon opp
At man tig ser i tro och hopp.

Gud ömmar om the trängdes nöd,
Och wil at them ei tryter bröd,
Ty lofwar han wälsigna then,
Som wisar sig then armas wän.

För werldzens sorg mig Gud bewar,
Ty döden hon i Sälskap har:
The tårar tu tilsagt til tröst,
The gå af et botfärdigt bröst.

Ty the som Printzar utom lan,
Okjända skäftas af och an,
Och medan få them kjänar rätt,
Förfara the sliik oförrätt.

¹⁾ Rudeen var född i Lysvik i Värmland 1661, blev magister 1691, poëseos prof. i Åbo 1692, teol. prof. i Åbo 1706, domprost i Åbo 1706, superintendent i Karlstad 1708 och slutligen biskop i Linköping 1716, död 1729.

Doch är thet ej i werlden nytt,
 På samma sätt hon alla brytt,
 Som effterlefwa sökt Guds bud:
 Ia sielfva Härlighetens Gud.

Säll then tå tåligt lida kan,
 I Himla frijden hamnar han,
 All korss, all ångest, tårar all',
 En Himmelsk Crona löna skall.

Så sätt til Himlens Gud titt hopp,
 Then dagen snarlig klarnar opp,
 Tå tu med stor frijmodighet
 Får stå mot then tig gjort förtrett.

Ty offta skier en menniska
 Som här ej kan lång trefnad ha,
 Han biuder trotzigt thenna stun,
 Är inan qwäller kall i mun.

Men frögda tig, tu Guda-barn,
 Gud sliter snart tin owäns garn,
 Och han som tig bedröfwat har,
 Med skam och skräck i jorden far.

Nu tack, min Jesu, som mig lärt
 Hwad mehr än jord och himmel wärt
 Lät mig behållat til mit slut,
 Så far jag glad af werlden ut.

Denna psalm kan av tvenne anledningar göra anspråk på ett särskilt hymnologiskt intresse. Den första är på det närmaste knuten till Rudeens person och hans ställning som diktare. Det är förvånande, att Rudeen, som hade en omisskännlig poetisk talang, och som av sin samtid skattades högt som skald, aldrig utgav någon diktsamling. Hultin har velat förstå detta förhållande på så sätt, att Rudeen icke velat befordra sin lyriska produktion till trycket på grund av dess intima och stundom rätt uppsluppna karaktär.²⁾ Alltnog den diktning, som gjorde Rudeen känd i sin samtids litterära kretsar, var *icke* den andliga utan hans erotiskt-lyriska poesi, bröllops- och gravskrifter och icke minst hans berömda dikter till de tvenne Karlarnas ära. Rudeens lyrik har kanske den förmånen framför hans övriga diktning att verka riktigt äkta, framsprungen ur hans eget hjärta. Hans egna kärleksupplevelser, den korta lycka, som förunnades honom i äktenskapet, ha satt djupa spår i hans kärlekslyrik. Rudeen håller sig visserligen med samtidens poetiska rekvisita, men allt detta sköljes undan av en våg av friskhet och naturlighet. Det är välgörande att gå från tidens övriga kärleksdiktning, tyngd av utländsk okultur till Rudeens behagfulla poesi. När sorgen lade sig tung på den svärmiske älskogsskalden, sökte han, — vad var väl naturligare —, tröst hos den Gud, som är en tröstande Fader.

Tu lägger väll korset och mödan oss på,³⁾
 Men vill doch till bästa alt laga,

²⁾ Arvid Hultin, Torsten Rudeen. Ett bidrag till karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria. Helsingfors 1902. sid. 1.

³⁾ P. Hanselli, Samlade vitterhetsarbeten. Del 8. Uppsala. 1867. sid. 178 f.

Ehr, verldsliga plågor, iag mana och må,
 Doch fructar nu mindre Ehr aga,
 Ty Jesus mig hielper at draga.

Det religiösa motivet framträder naturligtvis starkast i Rudeens många gravskrifter. Det stora antalet begravningskväden över värmlänningar vittnar om att Rudeen flitigt anlätades som värmländsk begravningssskald. Man kan särskilt beakta gravsångerna över värmlänningar i förskingringen (framförallt i Stockholm), ex. hans gravkväden över medlemmar av den kända släkten Cameen.⁴⁾ De här nämnda sångerna äro dock icke några psalmer i verklig mening. Hymnologer och litteraturhistoriker synas ej heller känna till någon rudeensk psalmproduktion. Det är därför med ett stort intresse, som man tager del av Rudeens allhelgonavisa. — Den av Hultin anförda dikten ur liedbeckska visboken, »Sorg öfver Morgondagen är onödigt», torde dock kunna räknas som psalm eller andlig visa.⁵⁾ Hultin använder sig av dikten för att påvisa, hur Rudeen genom religionen kunde övervinna sin sorg. Det skall icke förnekas, att Rudeens personliga upplevelser ligga bakom denna varmt religiösa poesi — den personliga erfarenheten och känslan satte ju gärna sin prägel på den rudeenska poesin. Det är dock lika ofrånkomligt, att »dikten» är en evangeliepsalm över samma ämne som Spegels bekanta Oss kristna bör tro och besinna. En jämförelse må vara på sin plats.

Spegel:

Seer Lilliorna hwilka vprinna⁶
 På Marckene när hon är grön
 The intet arbeta och spinna
 Doch är theas Fägring så skön
 At Salomon fast han war mechtig
 War ey i sin klädnat så prächtig
 Som ett aff the Blomstren är.

Rudeen:

Skåda markens liljeblommor
 Salomons pracht
 J föracht
 Mot dem jämförd kommer
 Räck och slända de ej röra
 Deras skrud
 Kan doch Gud
 Mer än herlig giöra.

⁴⁾ Wid Fru Magdalena Pahl Cameens Jordefärd i Stockholm den 24 Febr. Anno 1691. Stockholm. Henr. Keyser. Wid Justitiæ-Borgmästarens Herr Daniel Cameens Jordefärd i Stockholm den 22 Maji 1692.

⁵⁾ Hultin, a. a., sid. 102 ff.

⁶⁾ Ett Nytt Fullkomligt Swenskt Manuale. Stockholm. Henr. Keyser. 1686. Til-Ökning Vtaff Athskillige Andelige Psalmer/ Skrefne aff Hq. Sp. För the-
 ras Andacht/som i sina Huus wilia Lofwa och prijsa Gudh. sid. 446.

Rudeens allhelgonapsalm har icke blott intresse som ett supplement till Hultins bibliografi över Rudeens litterära produktion utan även som hymnologisk »källa». Den kan nämligen betraktas som en modern »bibel»-psalm i motsats till reformationens och ortodoxiens evangelieparafrafer. Den gamla evangelieparafrazen utgör en versifikatorisk omskrivning av bibelberättelsens prosa. Den moderna psalmen bygger visserligen även den på en biblisk berättelse men står i betydligt friare förhållande till denna. Under 1500- och 1600-talen *relaterar* psalmdiktaren noggrant skriftorden, medan den moderna skalden tager bibelordet till *utgångspunkt* för sin andliga visa men låter originalets ord vika för de egna. Vid arbetet på psalmbokens revision under 1690-talet var detta problem aktuellt. Den konservativa kyrkoledningens missnöje med den swedbergiska psalmboken drabbade ofta nog psalmer, som enligt kritikens mening alltför mycket avveko från skriftens ord och mening. Den swedbergiska psalmbokens moderna »bibelpsalmer» äro dock mycket mera konservativa än Rudeens psalm. Swedbergs översättning av Denickes bearbetning Kommt, lasst euch den Herren (efter Hermanns Kommt ihr Christen, kommt und höret) Kom, min christen (swedbergiska psb. nr. 229. 1695 års psb. nr. 198) behandlar samma motiv som Rudeens psalm. Den swedbergiska psalmen bildar liksom en övergång mellan den gamla ordagrant relaterande evangelieparafrazen och Rudeens »utläggning» av saligprisningarna. I Swedbergs-Denickes psalm tillropas den kristne att komma och höra på Herrens förkunnelse, under det att Rudeen med skaldens fantasirika inlevelse vandrar vid Jesu sida upp på saligprisningarnas berg. (Jmf. Evers psalm på Kristi förklaringsdag Vår blick mot helga berget går, nr. 140 i 1937 års psb.) I likhet med den officiella kyrkopsalmen behandlar Rudeen alla saligprisningarna, men han koncentrerar det största intresset kring temat barnskapet hos Gud. Detta barnskap skänker dock icke någon jordisk lyckalighet — tvärtom. Historien lär något annat. »Doch är thet ej i werlden nytt.» Den kristne lider tåligt all vedermöda, ty efter kors, ångest och tårar väntar den himmelska friden och den himmelska kronan.

Bengt Wahlström.